

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa (sprawozdawca)

SSN Piotr Telusiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej B. spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 30 lipca 2021 r., I ACa 53/21,

w sprawie z powództwa K. G. i M. G.

przeciwko B. spółce akcyjnej w W.

o zapłatę i ustalenie,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od B. spółki akcyjnej
w W. na rzecz K. G. i M. G.
po 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek
ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia
doręczenia niniejszego wyroku pozwanej do dnia zapłaty.**

Adam Doliwa

Joanna Misztal-Konecka

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

K. G. i M. G. wniesli o zasądzenie solidarnie od B. spółki akcyjnej w W. 87 473,28 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od 28 lutego 2020 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu rat kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF), uiszczonych przez powodów od 16 marca 2010 r. do 18 lutego 2020 r.

Wyrokiem z 22 października 2020 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził od pozwanej na rzecz powodów 33 301,21 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 marca 2020 r. do dnia zapłaty (pkt 1); ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny zawarta 22 czerwca 2007 r. pomiędzy K. G. i M. G. a Bankiem SA w W.1 (poprzednikiem prawnym pozwanej) jest nieważna (pkt 2); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 3); rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt 4).

Wyrokiem z 30 lipca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, po rozpoznaniu apelacji pozwanej, oddalił apelację (pkt I) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt II).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, zgodnie z którymi 22 czerwca 2007 r. pomiędzy K. G. i M. G. a poprzednikiem prawnym pozwanego – Bankiem spółką akcyjną w W.1 (dalej jako: „bank”), została zawarta umowa kredytu hipotecznego w walucie wymienialnej. Zgodnie z powyższą umową bank udzielił kredytobiorcom na okres od dnia zawarcia umowy do 15 czerwca 2037 r. kredytu w wysokości 63 940,45 CHF na zakup nieruchomości położonej w K. (§ 1 ust. 1-3 umowy). Kredyt miał zostać wypłacony jednorazowo, bezgotówkowo na rzecz zbywcy nieruchomości, w kwocie nie większej niż kwota kredytu, niezwłocznie po złożeniu wniosku o wypłatę kredytu. Wypłata miała nastąpić w PLN, przy zastosowaniu kursu kupna waluty obowiązującego w banku w chwili wypłaty. Ryzyko wystąpienia różnic kursowych pomiędzy udzieloną a przewidzianą do wypłaty kwotą kredytu obciążała kredytobiorców, którzy byli zobowiązani do pokrycia ewentualnej różnicy pomiędzy kwotą kredytu przeliczoną na PLN po kursie kupna obowiązującym

w dniu złożenia wniosku o kredyt a kwotą kredytu przeliczoną na PLN po kursie kupna z dnia wypłaty kredytu, niezbędną do zamknięcia inwestycji. Nadwyżka z tytułu różnic kursowych miała zostać wypłacona kredytobiorcom (§ 37 ust. 1, § 40 ust. 1-3 Regulaminu kredytu hipotecznego i budowlanego – dalej jako: „Regulamin”). Oprocentowanie kredytu było zmienne i ustalane w oparciu o stopę referencyjną 3M LIBOR, obowiązującą w banku w dniu podpisania niniejszej umowy, a w okresie kredytowania – w pierwszym dniu kolejnego okresu stabilizacji oprocentowania, przy uwzględnieniu marży banku w wysokości 1,25 punktu procentowego, z zastrzeżeniem maksymalnej wysokości oprocentowania do czterokrotności stopy kredytu lombardowego NBP. W dniu zawarcia umowy oprocentowanie wynosiło – 3,79 % a rzeczywista roczna stopa oprocentowania – 4,0%. Zmiany oprocentowania miały dokonywać się co 3 miesiące, o czym kredytobiorcy mieli być powiadamiani na piśmie (§ 3 ust. 1-3 i 5, § 13 ust. 1 umowy, § 13 ust. 3 pkt 1 Regulaminu). W § 1 ust. 2 pkt 24 Regulaminu określono, że stopa referencyjna LIBOR stanowi stopę procentową Londyńskiego Rynku Międzybankowego dla lokat udzielanych przez banki w danej walucie dla danego okresu, określaną jako średnia stawka z kwotowań pierwszorzędnych banków o godz. 11.00 czasu GMT danego dnia notowań. Kredytobiorcy zobowiązani byli do spłaty kredytu z odsetkami w równych ratach kapitałowo-odsetkowych, płatnych do 15-go dnia każdego miesiąca, zgodnie z harmonogramem spłat. Kredyt wraz z odsetkami, prowizjami i opłatami – naliczanymi w walucie kredytu – miał zostać spłacony w PLN, przy zastosowaniu kursu sprzedaży waluty obowiązującego w banku w chwili spłaty. Zastrzeżono w umowie, że zmiana kursu waluty wpływa na wysokość salda kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowej. Umowa przewidywała możliwość przewalutowania kredytu również na walutę polską (§ 4 ust. 1-3, 6-7, 12 i § 7 ust. 1 umowy, § 13 ust. 8, § 37 ust. 2, § 38 ust. 1 i § 39 Regulaminu). Z tytułu niespłaconej w terminie raty kredytu bank pobierał odsetki za opóźnienie w wysokości 1,5 stopy oprocentowania kredytu obowiązującego w terminach zalegania z zapłatą, nie więcej niż czterokrotność wysokości stopy kredytu lombardowego NBP (§ 5 ust. 1 umowy). Zabezpieczeniem spłaty kredytu była m.in. hipoteka zwykła w kwocie 63 940,45 CHF oraz hipoteka kaucyjna zabezpieczająca koszty uboczne i odsetki umowne do kwoty 31 970,23 CHF, wpisana na rzecz banku na kredytowanej nieruchomości. Kredytobiorcy byli zobowiązani do opłacenia

składek z tytułu ubezpieczenia kredytu do czasu przedłożenia w banku odpisu z księgi wieczystej zawierającego prawomocny wpis hipotek (§ 6 ust. 1 pkt 1, ust. 3 pkt 1, § 7 pkt 7, § 13 ust. 2 pkt 2 lit. a umowy). W § 13 ust. 3 umowy ustalono, że z uwagi na możliwość zmiany wysokości rocznej stopy oprocentowania, faktycznie wykorzystana kwota kredytu może być niższa od kwoty ustalonej w umowie, a okres faktycznego korzystania z kredytu krótszy od uzgodnionego, zaś całkowity koszt kredytu na dzień zawarcia umowy można ustalić jedynie przy założeniu, że roczna stopa oprocentowania nie ulegnie zmianie, oraz że kredyt zostanie wypłacony i spłacony w kwotach i terminach wskazanych w umowie. Całkowity koszt kredytu miał wynosić 97 654,72 zł i został ustalony z zastosowaniem kursu sprzedaży waluty kredytu, obowiązującego w banku w chwili ustalenia kosztu (§ 38 ust. 2 Regulaminu). Kredytobiorcy potwierdzili w umowie odbiór jednego egzemplarza Regulaminu. Wskazano także, że zostali poinformowani o ponoszeniu ryzyka walutowego i ryzyka zmiennej stopy procentowanej, co potwierdzają poprzez złożenie oświadczenia (§ 18 ust. 2-3 umowy). Oświadczenia o ustanowieniu hipotek zostały złożone w dniu zawarcia umowy. Hipoteki zostały wpisane do księgi wieczystej prowadzonej dla kredytowanej nieruchomości. W dniu zawarcia umowy kredytu doszło także, w drodze umowy sprzedaży, do nabycia przez powodów kredytowanego lokalu. Powodowie nie posiadali wcześniej żadnych zobowiązań kredytowych, w tym zobowiązań powiązanych z CHF. 21 czerwca 2007 r. powodowie przesłali do banku wniosek o udzielenie kredytu wraz z niezbędnymi dokumentami. Do podpisania umowy doszło już w dniu następnym, podczas spotkania z pracownikiem banku. Dopiero wówczas powodowie dowiedzieli się, że walutą kredytu będzie CHF. Podczas spotkania pracownik banku zapewniał powodów, że CHF jest stabilną walutą, a proponowany kredyt jest najlepszą i najtańszą opcją dla powodów. Przedstawiono jedynie korzyści związane z zaciągnięciem takiego rodzaju kredytu. Podpisanie umowy odbyło się pod presją czasu. Powodowie nie zapoznali się z tekstem umowy przed jej podpisaniem. Pracownik banku nie zaproponował powodom zapoznania się z tekstem umowy w warunkach domowych; okazał powodom jedynie niektóre zapisy umowne. Zapewniał, że całkowity koszt kredytu wyniesie maksymalnie 100 000 zł. Umowa miała postać wzorca stosowanego przez bank. Nie było możliwości jej negocjowania. Jedyne bezpośredni kontakt powodów

z pracownikiem pozwanego miał miejsce w chwili podpisywania umowy, przy czym ograniczał się do podpisania przez powodów wszystkich przedłożonych im dokumentów, niezbędnych do uzyskania kredytu. Jednym z nich było oświadczenie, w którym wskazano, że kredytobiorcom została przedstawiona oferta kredytu hipotecznego w PLN i w walucie wymienialnej, a po zapoznaniu się z nimi dokonali oni wyboru oferty kredytu w walucie wymienialnej. W treści oświadczenia wskazano, że powodowie mają świadomość, iż w okresie obowiązywania umowy może nastąpić wzrost kursu waluty kredytu, co spowoduje podwyższenie kwoty kredytu, odsetek i rat określonych w PLN. Oświadczone także, że są świadomi zmienności oprocentowania kredytu w okresie kredytowania, oraz że jego podwyższenie będzie skutkowało podwyższeniem raty. W rzeczywistości jednak powodom nie przedstawiono innej oferty poza zawartą umową ani nie udzielono informacji o ryzykach. Nie okazano symulacji wzrostu wysokości raty przy wzroście kursu waluty ani historycznych kursów. Powodowie nie mieli wiedzy o sposobie ustalania kursu walut przez bank, ani o sposobie przeliczenia kwot z CHF na PLN. Powyższe oświadczenie było jednym z wielu przedłożonych powodom do podpisu w dniu zawarcia umowy, a wymaganych do uzyskania kredytu. W chwili zawarcia umowy powodowie nie mieli wiedzy, jaką kwotę w PLN otrzymają i jaką kwotę w PLN będą zobowiązani spłacić. Działali w zaufaniu do banku. Gdyby powodowie w tej dacie mieli świadomość możliwości znacznego wzrostu kwoty kredytu pozostającego do spłaty na skutek wahań kursowych, nigdy nie zdecydowaliby się na zaciągnięcie takiego zobowiązania. Kredyt został wypłacony w PLN w kwocie 142 529,66 zł, przy zastosowaniu kursu CHF 2,2291. Powodowie dokonywali spłaty rat przez zasilanie rachunku bankowego posiadanego u poprzednika prawnego pozwanego kwotami w PLN, z którego Bank pobierał kwoty rat z zastosowaniem kursu wymiany walut. Powodowie nigdy nie mieli pewności, jakie dokładnie kwoty w PLN zostaną pobrane tytułem rat. 5 grudnia 2013 r. strony zawarły Aneks nr 1/2013 do umowy kredytu, w którym ustaliły, że spłata kredytu następować będzie bezpośrednio w walucie CHF, przez wpłaty dokonywane na rachunek wskazany w treści aneksu. Odsetki miały być naliczane w walucie kredytu i podlegać spłacie w walucie kredytu. Przewidziano dla powodów możliwość dokonania zmiany sposobu spłaty kredytu ze spłaty w walucie kredytu na spłatę w PLN i odwrotnie, pod warunkiem złożenia stosownej dyspozycji.

Ponadto w aneksie strony wskazały szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut oraz zasady przeliczania waluty, które miały zastosowanie w przypadku dokonywania spłat kredytu w PLN. Kursy ustalane były w oparciu o średnie rynkowe kursy poszczególnych walut obcych, obowiązujące na międzybankowym rynku walutowym, i spready walutowe ustalone przez bank. Spready walutowe ustalano w oparciu o m.in. współczynniki korygujące kupna lub sprzedaży, które też były ustalane przez bank. W aneksie zawarto oświadczenie powodów dotyczące świadomości ryzyka kursowego i walutowego oraz ich wpływu na wysokość rat. Od dnia zawarcia aneksu kredyt był spłacany przez powodów wyłącznie w CHF.

Na mocy uchwały Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia B.1 S.A. z 25 lutego 2015 r. doszło do połączenia B.1 S.A. (spółka przejmująca) z B. S.A. (spółka przejmowana) w trybie art. 492 § 1 pkt 1 k.s.h.

Od 16 marca 2010 r. do 16 marca 2020 r. powodowie wpłacili na rzecz pozwanej w wykonaniu zawartej umowy 23 661,69 zł i 13 475,56 CHF tytułem zwrotu kapitału, 9 639,52 zł i 2 019,78 CHF tytułem odsetek, oraz 320,71 zł tytułem ubezpieczenia pomostowego. Pismem z 20 lutego 2020 r. powodowie wezwali pozwaną do zapłaty 87 473,28 zł tytułem zwrotu rat kredytu uiszczanych od 16 marca 2010 r. do 18 lutego 2020 r. w związku z nieważnością umowy kredytu z 22 czerwca 2007 r. – w terminie 3 dni od otrzymania wezwania, pod rygorem skierowania sprawy na drogę sądową. Pozwana odebrała wezwanie 24 lutego 2020 r.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku skargę kasacyjną wywiodła pozwana, zaskarżając go w całości, i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj.: 1) art. 189 k.p.c. przez nieprawidłowe przyjęcie, że powodowie mają interes prawny w ustaleniu nieważności umowy kredytu hipotecznego w walucie wymienialnej CHF; 2) art. 65 k.c. przez dokonanie błędnej wykładni oświadczeń stron ujętych w zawartej przez strony umowie (§ 1 ust. 1 umowy) i stanowiącym jej integralną część Regulaminie (§ 37 ust. 1 i 2 Regulaminu); 3) art. 385¹ § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie; 4) art. 385¹ § 1 w zw. z § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez ich błędną wykładnię; 5) art. 358 k.c. przez błędne niezastosowanie tego przepisu i nieuzupełnienie luki powstałej w umowie na skutek

stwierdzenia abuzywności klauzul; 6) art. 56 k.c. w zw. z art. 41 pr.weksl. przez błędne niezastosowanie tych przepisów i uznanie, że nie było możliwe uzupełnienie luki powstałej w umowie na skutek stwierdzenia abuzywności klauzul przeliczeniowych przez odniesienie się w drodze analogii do dorobku prawnego stworzonego na gruncie uregulowań zawartych w art. 41 pr.weksl.; 7) art. 1 ust. 2 w zw. z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. przez uznanie, że zakwestionowane przez powodów klauzule przeliczeniowe należy uznać za nieuczciwe; 8) art. 1 pkt 1 lit. a) oraz art. 4 ustawy antyspreadowej z 29 lipca 2011 r. przez ich błędną wykładnię; 9) art. 410 w zw. z art. 405 k.c. przez uznanie, że spełnione przez kredytobiorców świadczenia na podstawie niedozwolonego postanowienia i nieważnej umowy muszą być uznane za świadczenia nienależnie; 10) art. 5 k.c. przez błędne niezastosowanie tego przepisu i oddalenie apelacji pozwanej.

Powodowie w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniesli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. należy oceniać elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni przepisu, konkretnych okoliczności danej sprawy, szeroko pojmowanego dostępu do sądów i tego, czy w drodze innego powództwa (powództwa o świadczenie) strona może uzyskać pełną ochronę (zob. wyroki SN: z 9 lutego 2012 r., III CSK 181/11; z 17 kwietnia 2015 r., III CSK 226/14; z 23 marca 2018 r., II CSK 371/17; z 26 maja 2021 r., II CSKP 64/21; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, i z 19 listopada 2024 r., II CSKP 881/23). Ocena istnienia interesu prawnego musi uwzględniać to, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości co do danego stosunku prawnego i czy definitywnie zakończy spór na wszystkich płaszczyznach tego stosunku lub mu zapobiegnie. Interes prawny wyrażający się w osiągnięciu konkretnych skutków prawnych w zakresie usunięcia niepewności sytuacji prawnej powoda musi być analizowany przy założeniu uzyskania orzeczenia pozytywnego oraz przy analizie, czy w razie wyroku negatywnego może on osiągnąć tożsamy skutek w zakresie ochrony swej sfery

prawnej w innej drodze, za pomocą wniesienia powództwa na innej podstawie prawnej (zob. np. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, wraz z powołanym tam orzecznictwem).

Sąd Apelacyjny prawidłowo uznał, że powodom przysługuje interes prawny w żądaniu ustalenia „nieważności umowy kredytu” (w istocie – nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu). Dopiero ostateczne rozstrzygnięcie w zakresie powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego z umowy kredytu usunie stan niepewności powodów co do zasadności uiszczania rat, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił, i sposobu rozliczenia umowy. Wyrok odnoszący się jedynie do roszczenia dotyczącego zapłaty nie zakończyłby w definitywny sposób powstałego między stronami sporu. Kwestia wzajemnego rozliczenia jest bowiem konsekwencją stwierdzenia nieważności umowy. Wyłącznie zatem wyrok ustalający nieistnienie stosunku prawnego jest w stanie usunąć w sposób kompletny stan niepewności istniejący pomiędzy stronami. Oznacza to, że nie jest wykluczone dochodzenie równocześnie zapłaty związanej z nieważnością umowy, jak i ustalenia nieistnienia stosunku prawnego kreowanego tą umową; o dopuszczalności takiego połączenia decydują właściwości konkretnego stosunku prawnego. Zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 189 k.p.c. okazał się zatem nieuzasadniony.

W niniejszej sprawie strony zawarły umowę kredytu denominowanego kursem CHF. Według Sądu Apelacyjnego postanowienia dotyczące przeliczenia kwoty kredytu i spłat na CHF są abuzywne, a bez nich umowa nie może funkcjonować, co prowadzi do wniosku o jej nieważności. Skarżący podważa to stanowisko, formułując zarzuty, które już wielokrotnie były przedmiotem orzeczniczej analizy.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną w pełni podziela poglądy judykatury, w których wielokrotnie już wyjaśniono, że określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę z odwołaniem do tabel kursowych ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania kursu waluty jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i obciąża kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu (zob. np. wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-

ZD 2022, nr 4, poz. 48, i z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, OSNC 2023, nr 5, poz. 50). Takie postanowienia umowne, kształtując prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy są niedozwolone i nie wiążą konsumenta (art. 385¹ k.c., zob. wyroki SN: z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22). Postanowienia te należy uznać za niedozwolone niezależnie od tego, czy swoboda banku w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyłeń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Sąd Apelacyjny prawidłowo więc ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe zawarte w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na arbitralne (dowolne) ustalanie kursu walutowego stanowiącego podstawę do określenia wysokości udostępnionej powodowi kwoty kredytu i wysokości poszczególnych rat. Umowa łącząca strony nie limitowała swobody pozwanego w ustalaniu kursu waluty, zatem nie tworzyła realnego instrumentu chroniącego powodów przed ryzykiem arbitralności i nadużyć ze strony banku. Odwołanie w umowie do kursu ustalanego jednostronnie przez bank – bez wskazania zasad jego obliczania – umożliwiało mu oddziaływanie na wysokość zadłużenia kredytobiorców.

Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w kontekście pojęcia „głównych świadczeń stron” w aktualnej judykaturze Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości. Klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej podkreśla się również, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13,

Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei przeciwko SC Volksbank România SA, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Jean-Claude Van Hove przeciwko CNP Assurances SA, pkt 33, i z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriciuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44).

Zarzuty naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 65 k.c., art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 1 ust. 2 w zw. z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. okazały się więc bezzasadne.

Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także m.in. wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22). Uznanie bowiem, że postanowienia dotyczące przeliczania kwoty kredytu i uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one kredytobiorców. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak, by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia”

sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (zob. wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62).

Wyeleminowanie z łączącej strony umowy kredytu niedozwolonych klauzul przeliczeniowych wymaga oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Konsekwencją niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego jest niezwiązanie stron umową także w pozostałym zakresie. W przypadku umowy denominowanej kursem CHF, po wyeleminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, iż nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro w umowie kwota kredytu określona jest w CHF, ale wypłata następuje w złotych. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie. Tego rodzaju skutek (sankcja), w skutkach tożsamy z nieważnością umowy, nie jest wynikiem konstytutywnego orzeczenia sądu a powstaje ex lege (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, oraz powołane tam orzecznictwo). Nie jest również możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytu (zob. wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48).

W uchwale składu całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, rozstrzygnięto, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Sąd Najwyższy przyjął, że w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Z uwagi na to chybiony jest zarzut, że wykonanie umowy bez klauzul przeliczeniowych jest możliwe poprzez wypełnienie powstałych w niej luk po usunięciu abuzywnych postanowień m.in. przez odwołanie się do art. 358 § 2 k.c., który jest przepisem o charakterze ogólnym, a nie dyspozytywnym. Ponadto przepis ten wszedł w życie 24 stycznia 2009 r. i nie ma zastosowania do umowy zawartej w 2007 r. (zob. też wyroki SN: z 23 maja 2023 r., II CSKP 973/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 28 kwietnia 2022 r., II CSKP 40/22). Nie jest również możliwe wypełnienie powstałych w umowie luk po usunięciu z niej abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej przez odwołanie się do art. 56 k.c., art. 65 k.c., art. 354 k.c. czy przepisów prawa wekslowego (zob. wyroki SN: z 14 czerwca 2023 r., II CSKP 254/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, i z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 1213/22).

Także wejście w życie w 2011 r. tzw. ustawy antyspreadowej nie wpłynęło na ocenę abuzywności postanowień we wcześniej zawartych umowach kredytu oraz ich konsekwencji dla bytu tych umów (zob. np. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, i z 30 października 2024 r., II CSKP 1939/22). W szczególności, ocena czy postanowienie umowne jest niedozwolone, dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2), a łącząca strony umowy została zawarta w 2007 r. Celem wprowadzenia w 2011 r. ust. 3 do art. 69 pr.bank. było wyeliminowanie tzw. spreadów bankowych, a nie zmiana istoty umowy kredytu, w wyniku czego kredytobiorcy posiadający umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty obcej uzyskali możliwość dokonywania spłat rat kredytu w tej

walucie. Innymi słowy, nie doszło do przekształcenia takiej umowy w umowę o kredyt walutowy (zob. wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22).

Powołane w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art 385¹ § 1 w zw. z § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 358 k.c., art. 56 k.c. w zw. z art. 41 pr.weksl. oraz art. 1 pkt 1 lit. a) w zw. z art. 4 ustawy antyspreadowej z 29 lipca 2011 r. nie zasługiwały zatem na uwzględnienie.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.; zob. uchwałę składu całej Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, OSNC 2024, nr 12, poz. 118;). Przyjmując zatem, że po wyeliminowaniu z umowy niedozwolonych klauzul przeliczeniowych, umowa w pozostałym zakresie nie może wiązać, obu stronom przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie tej umowy. Roszczenia obu stron należy traktować odrębnie. Roszczenia te są w pełni autonomiczne: kredytodawca ma roszczenie o zwrot kwoty przekazanego kredytu, a kredytobiorca – o zwrot świadczeń spełnionych na rzecz banku w wykonaniu umowy kredytu. Sąd Apelacyjny uwzględniając roszczenie pieniężne powodów, nie naruszył zatem art. 410 w zw. z art. 405 k.c.

Przedstawione przez skarżącego argumenty nie przekonują, że dochodzenie przez powodów spełnionych nienależnie kwot z umowy kredytu, w której pozwany zawarł postanowienia uznane za abuzywne, narusza zasady współzycia społecznego (art. 5 k.c.). Podkreślić należy, że to na skutek działania pozwanego, który sformułował postanowienia umowne sprzeczne z dobrymi obyczajami, doszło do naruszenia równowagi kontraktowej, skutkującej tym, że umowa kredytu nie wiąże stron. Konsekwencją tego jest właśnie uprawnienie powodów do żądania zwrotu świadczenia, spełnionego bez podstawy prawnej. Skarżący zarzucając Sądowi drugiej instancji niezastosowanie art. 5 k.c. pomija również, że obu stronom przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie umowy i powodowie są również dłużnikami pozwanego banku z tytułu wypłaconego im

kredytu. Powołany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 5 k.c. jest zatem nieuzasadniony.

Z tych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a także art. 98 § 1, 1¹ i 3 w zw. z art. 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, orzekł jak w sentencji.

Adam Doliwa

Joanna Misztal-Konecka

Piotr Telusiewicz

[SOP]